

JUSTYNA ŚNIECIŃSKA, KINGA LACHOWICZ-TABACZEK

Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych, Uniwersytet Wrocławski

e-mail: j.sniecinska@psychologia.uni.wroc.pl,

k.lachowicz-tabaczek@psychologia.uni.wroc.pl

Skutki przyjęcia niedozwolonej pomocy edukacyjnej dla oceny własnej osoby jej biorcy: czy niedozwolona pomoc może szkodzić uczniowi, czy być dla niego korzystna?

Potocznie wydaje się, że niedozwolona pomoc przynosi, przynajmniej krótkoterminowo, same zyski osobom z niej korzystającym. Takie spostrzeżenia mogą być wspierane przez wyniki badań sugerujące, że dopuszczanie się nieuczciwości edukacyjnej nie jest związane z niższymi ocenami własnej moralności. Istnieją jednak teorie wskazujące, że pomoc pochodząca od kogoś podobnego, czyli na przykład rówieśnika, niezależnie od tego, czy jest dozwolona czy nie, może mieć negatywny wpływ na jej biorcę, szczególnie w obszarze ocen siebie w wymiarze związanym z zadaniem. Zgodnie z takim ujęciem niedozwolona pomoc od rówieśnika powinna negatywnie wpływać na osoby z niej korzystające, gdyż będzie prowadzić do zmian w obrazie własnej osoby. Aby zweryfikować te przewidywania, zostało przeprowadzone badanie, w którym dwie grupy wyobrażały sobie pomoc, a następnie sprawdzano, jak takie wyobrażenie wpłynie na ich obraz siebie. W grupie eksperymentalnej wyobrażenie dotyczyło niedozwolonej pomocy od rówieśnika, natomiast w grupie kontrolnej – dozwolonej pomocy od nauczyciela. Zgodnie z przewidywaniami niedozwolona pomoc okazała się negatywnie wpływać na oceny własnej sprawczości, natomiast niezgodnie z oczekiwaniami obniżała także oceny własnej moralności jej biorców.

Słowa kluczowe: *niedozwolona pomoc, obraz siebie, samoocena*

Nieuczciwość oraz związane z nią korzystanie z niedozwolonej pomocy w czasie kartkówek i sprawdzianów stanowi znaczący problem w polskiej szkole (Kobierski 2006). Zgodnie z przeprowadzonym w 2011 roku badaniem (Kaczmarczyk, Borkowski

2011) większość uczniów spotkała się z nieuczciwością w szkole (96,72%), lub sama oszukiwała (87,07%). Jednak według tego samego raportu 78,4% uczniów uważa się za osoby uczciwe. Zestawienie tych wyników uzyskanych na tej samej próbie uczniów może prowadzić do pytania, czy w takim razie własne nieuczciwe zachowania, jak na przykład korzystanie z niedozwolonej pomocy w trakcie sprawdzianu, mają wpływ na sposób, w jaki spostrzegają się osoby dopuszczające się takiej nieuczciwości. Potocznie uznaje się, że korzystanie z niedozwolonej pomocy jest związane, przynajmniej krótkoterminowo, przede wszystkim z zyskami. Takie też wnioski można by wyciągnąć z wyników przytoczonego wyżej badania uczniów. Być może jednak korzystanie z niedozwolonej pomocy w czasie kartkówki i sprawdzianów może negatywnie wpływać na sposób spostrzegania siebie, tylko w bardziej złożony sposób.

Taką hipotezę wspierać mogą teorie, zgodnie z którymi sam fakt uzyskania od kogoś pomocy, niezależnie od tego, czy jest ona etyczna, czy nie, może mieć negatywny wpływ na to, jak będzie spostrzegać siebie osoba, której jest ona dostarczana (Fisher, Nadler, Whitcher-Alagna 1982; Gleason, Iida, Shrouf, Bolger 2008; Shrouf, Herman, Bolger 2006; Walster, Berscheid, Walster 1973). Najszerszych wyjaśnień różnorodności skutków pomocy dla jej biorcy dostarcza *Model Zagrożenia Samooceny* (MZS), (Fisher, Nadler, Whitcher-Alagna 1982). U jego podstaw leży obserwacja, że pomoc może nieść za sobą dwie informacje – pozytywną i negatywną dla *ja* biorcy. Z jednej strony pomoc może wyrażać troskę, opiekuńczość i czułość oraz to, że jej biorca jest dla kogoś ważny, co stanowi pozytywny przekaz. Pomoc może jednak nieść za sobą także negatywną informację o porażce, niższości i zależności, jako że biorca nie był w stanie poradzić sobie z zadaniem, a dawca pomocy posiadał w tym zakresie wiedzę czy zasoby. O tym, w jaki sposób pomoc zostanie odebrana, zgodnie z MZS, decyduwać mogą zarówno charakterystyki dawcy, warunki sytuacyjne i cechy relacji, jak i charakterystyki biorcy (Fisher, Nadler 1976; Fisher, Nadler, Whitcher-Alagna 1982).

Jedną z charakterystyk dawcy, sprzyjających pojawianiu się negatywnych reakcji na pomoc, jest jego podobieństwo do biorcy. Silniejsze zagrożenie wywołuje pomoc dostarczana przez podobnego dawcę, gdyż nasila to przekaz wskazujący na niedostatek zasobów czy umiejętności biorcy (Bolger, Amarel 2007; Fisher, Nadler 1974). Odpowiedzialny za to może być mechanizm porównań społecznych (Festinger 1954), w których najważniejszą grupę odniesienia stanowią osoby podobne. Jeśli taka osoba posiada określone umiejętności czy wiedzę, może to stanowić informację, że jednostka też powinna je posiadać. Kompetencje i umiejętności niepodobnego dawcy nie są przez biorcę odnoszone do *ja*, więc nie stanowią dla niego zagrożenia i nie prowadzą do pojawienia się negatywnych skutków uzyskania pomocy.

Z sytuacją, w której podobna osoba udziela pomocy, mamy do czynienia, gdy w trakcie kartkówki lub sprawdzianu jeden z uczniów w sposób niedozwolony pomaga innemu, na przykład przez podanie ustnie lub pisemnie właściwej odpowiedzi na jakieś pytanie lub pytania. Zgodnie z założeniami *Modelu Zagrożenia Samooceny* taka niedozwolona pomoc powinna mieć negatywny wpływ na sposób spostrzegania siebie

osoby ją otrzymującej. Wyniki wcześniej przytoczonego badania mogą sugerować natomiast, że takiego wpływu nie ma (choć ze względu na ich ankietowy charakter, nie można przesądzać o wynikających z nich zależnościach), przynajmniej w obszarze ocen własnej moralności. Może się zatem wydawać, że z *Modelu Zagrożenia Samooceny* (Fisher i in. 1982) i przytoczonych wcześniej badań nad nieuczciwością w polskiej szkole (Kaczmarczyk, Borkowski 2011) płyną sprzeczne przewidywania odnośnie do wpływu niedozwolonej pomocy na obraz siebie jej biorcy.

Jednakże wyniki badań, które stały u podstaw *Modelu Zagrożenia Samooceny*, pokazują, że negatywny wpływ pomocy przejawia się w specyficznych obszarach. W przypadku ocen siebie ujawnia się w obniżeniu ocen na wymiarach związanych z zadaniem (Bolger, Amarel 2007; Nadler, Fisher, Streufert 1976). Reakcje na pomoc mogą także polegać na deprecjonowaniu dawcy lub samej pomocy (Fisher, Nadler 1976), choć ta zależność bywa modyfikowana przez społeczny nakaz pozytywnego wartościowania tego, kto niesie pomoc (Fisher, Nadler 1974). Zagrożająca pomoc może także wpływać na dokonywanie przez biorcę niekorzystnych dla niego ocen tego, czemu należy przypisywać wynik, uzyskany podczas realizacji zadania, w odniesieniu do którego była udzielana pomoc (Nadler, Fisher, Streufert 1976).

W związku z tym niedozwolona, zagrożająca pomoc może nie wpływać na obraz siebie w obszarze moralności, a zamiast tego może mieć negatywny wpływ na oceny własnej sprawczości, czyli oceny własnej kompetencji i skuteczności w realizacji celów (Wojciszke 2010), ponieważ właśnie tego obszaru dotyczy tego rodzaju pomoc. Może także prowadzić do dokonywania niekorzystnych dla *ja* ocen źródeł sukcesu, który został dzięki niej osiągnięty, czy negatywnych ocen samej pomocy i jej dawcy.

Aby zweryfikować powyższe przypuszczenia, zaplanowałyśmy badanie, w którym sprawdzałyśmy reakcje na niedozwoloną pomoc dostarczaną przez rówieśnika. Zostało ono zaprojektowane tak, aby badani z obu grup – zarówno eksperymentalnej, jak i kontrolnej – doświadczali takich samych trudności przy rozwiązywaniu zadania i otrzymywali identyczną pomoc. Obie grupy różniły się jedynie tym, kto był dawcą pomocy. W pierwszej z nich, eksperymentalnej, był to rówieśnik, natomiast w drugiej, kontrolnej – nauczyciel. Dzięki temu pierwsza grupa otrzymywała niedozwoloną i zagrożającą pomoc, natomiast druga – dozwoloną i niezagrażającą. Jednocześnie, dzięki takiemu układowi manipulacji eksperymentalnej, badani z obu grup uzyskiwali dokładnie taki sam wynik – sukces, dzięki uzyskanej pomocy. Dzięki temu miałyśmy pewność, że nie pojawi się problem, czemu przypisać ewentualne zmiany w obrazie własnej osoby, w innym wypadku bowiem mogłyby one być efektem poniesionej w zadaniu porażki.

W celu uzyskania pełnego obrazu możliwych skutków otrzymania niedozwolonej pomocy, sprawdzałyśmy, jak po uzyskaniu takiej pomocy kształtują się oceny badanych we wszystkich obszarach, w których zgodnie z *Modelem Zagrożenia Samooceny* (Fisher, Nadler, Whitcher-Alagna 1982), mogą pojawić się reakcje na pomoc. W związku z tym uczestnicy byli proszeni o ocenę własnej sprawczości i moralności. Dodatkowo

prosiłyśmy ich także o ocenę własnej atrakcyjności interpersonalnej, czyli tego, w jakim stopniu uważają się za osoby pozytywnie nastawione do innych. Dzięki wprowadzeniu tego dodatkowego wymiaru oceny mogłyśmy sprawdzić, czy niedozwolona pomoc prowadzi do zmian w obrazie własnej osoby we wszystkich obszarach, czy tylko w takich, które są z nią bezpośrednio związane. Przewidywałyśmy, że uzyskanie niedozwolonej, zagrażającej pomocy w porównaniu z otrzymaniem dozwolonej, nie zagrażającej pomocy będzie prowadzić do spadku ocen własnej sprawczości, natomiast pomoc, niezależnie od tego, kto będzie jej dawcą, nie będzie miała wpływu na oceny moralności i atrakcyjności interpersonalnej.

Prosiłyśmy także badanych o określenie, czemu przypisują uzyskany przez siebie wynik – własnym zdolnościom, pomocy czy szczęściu. Dzięki temu byłyśmy w stanie sprawdzić, czy atrybucje sukcesu będą się różnić w zależności od tego, czy był on efektem uzyskania niedozwolonej pomocy, czy dozwolonej. Przewidywałyśmy, że osoby, które uzyskały niedozwoloną zagrażającą pomoc będą dokonywać bardziej niekorzystnych atrybucji wyniku. W związku z tym powinny oceniać wyżej wkład pomocy a niżej wkład własnych zdolności w uzyskany sukces niż osoby, które otrzymały dozwoloną i nie zagrażającą pomoc. Jednocześnie przewidywałyśmy, że obie grupy nie będą się istotnie różnić tym, jak będą oceniać wkład szczęścia w uzyskany wynik.

Na koniec prosiłyśmy o ocenienie samej pomocy i jej dawcy. Dzięki temu mogłyśmy zweryfikować, w jaki sposób była spostrzegana zarówno sama pomoc, jak i dostarczająca ją osoba. W tym ostatnim obszarze przewidywałyśmy, że różnice w reakcjach na zagrażającą i nie zagrażającą pomoc nie ujawnią się w ocenach dawcy pomocy, mogą natomiast ujawnić się w ocenach samej pomocy. Pomoc niedozwolona powinna być oceniana jako budząca większe wątpliwości etyczne, możliwe jest także, że badani będą mieli większe zaufanie do pomocy dostarczonej przez eksperta niż przez rówieśnika (Alvarez, van Leeuwen 2011).

Metoda

Osoby badane

W badaniu wzięło udział 143 studentów studiów zaocznych kierunków ekonomicznych w wieku od 23 do 50 lat ($M = 29,34$), w tym 55 mężczyzn i 88 kobiet. Pomimo że badanie dotyczyło uzyskiwania niedozwolonej pomocy w czasie kartkówki, zdecydowałyśmy się je przeprowadzić na osobach dorosłych, aby nie legitymizować wśród młodych osób ściągania jako metody uzyskiwania pozytywnych rezultatów na sprawdzianach i kartkówkach.

Procedura badania

Badania odbywały się w 25–35-osobowych grupach. Osoby badane otrzymywały informację, że badania dotyczą wpływu różnych wyobrażeń na oceny i sądy o sobie i otaczającym nas świecie. Badani w pierwszej kolejności otrzymywali losowo przydzielone zadanie wyobrażenia sobie konkretnej sytuacji pomocy (połowa – zagrażającej, połowa – nie zagrażającej). Następnie uczestnicy oceniali siebie, dokonywali atrybucji uzyskanego wyniku i oceniali dawcę oraz samą pomoc. Na końcu wszyscy badani otrzymywali informację o prawdziwym celu eksperymentu.

Manipulacja zagrożeniem zawartym w pomocy i tym, czy była ona niedozwolona czy nie, oparta była na wyobrażeniach konkretnych aktów pomocy. Zadanie wszystkich osób polegało na wyobrażeniu sobie niezapowiedzianej kartkówki na lekcji fizyki. Wszystkie osoby otrzymały informację, że na kartkówce pojawiły się trzy zadania, dwa z nich są w stanie rozwiązać bez problemu, natomiast nie mogą przypomnieć sobie wzoru potrzebnego do rozwiązania trzeciego z nich. W warunkach eksperymentalnych (niedozwolona pomoc, $N = 71$) pomoc pochodziła od kolegi z klasy, który widząc, że osoba ma problem z trzecim zadaniem, pisał na karteczce potrzebny do jego rozwiązania wzór i podawał osobie badanej. W grupie kontrolnej badani wyobrażali sobie pomoc pochodzącą od nauczyciela (pomoc dozwolona, $N = 72$), który zauważał, że klasa ma problem z rozwiązaniem trzeciego zadania, więc podchodził do tablicy i wypisywał na niej potrzebny wzór. W wyobrażeniu pomocy od kolegi zagrożenie wywoływać powinno przede wszystkim podobieństwo dawcy pomocy. Pomoc dostarczana przez nauczyciela nie powinna zagrażać samoocenie, ponieważ nie jest on podobny do biorcy, a jego większa wiedza jest przypisana jego roli.

Dzięki takiemu kształtowi manipulacji pomoc w grupie eksperymentalnej była wyraźnie niedozwolona, natomiast w grupie kontrolnej – dozwolona, mimo że za każdym razem była to identyczna informacja, która miała taki sam skutek dla uzyskanego ostatecznie rezultatu. Dodatkowo uzyskałyśmy pewność, że ewentualne zagrożenie będzie wynikać z uzyskanej pomocy, a nie – z doświadczenia porażki.

Pomiar zmiennych zależnych

Do pomiaru szczegółowych ocen wykorzystano osiem cech opisujących różne aspekty własnej osoby. Po trzy związane z atrakcyjnością interpersonalną (m.in. nieatrakcyjny–atrakcyjny; $\alpha = 0,88$) i sprawczością (m.in. nieinteligentny–inteligentny; $\alpha = 0,83$) i dwa z moralnością (m.in. zły–dobry)¹. Badani określali na 7-stopniowej skali, opisanej na dwóch krańcach (np. 1 = *zły*, 7 = *dobry*), jak oceniliby siebie w wyobrażonej sytuacji.

¹ Dla podskali moralności nie było możliwe obliczenie współczynnika rzetelności, ponieważ składała się ona tylko z dwóch itemów.

Osoby badane zostały poproszone także o ocenę w procentach, w jakim stopniu uzyskany ostatecznie na kartkówce wynik (sukces) był rezultatem: zdolności, szczęścia oraz uzyskanej pomocy. Suma udziału wszystkich tych czynników miała dać 100%.

Opisu dawcy badani dokonywali na tej samej skali, na której wcześniej oceniali siebie. Współczynniki α wyniosły 0,81 dla podskali atrakcyjności interpersonalnej oraz 0,88 dla sprawczości (znów nie było możliwe obliczenie α dla ocen moralności).

Osoby badane oceniały także pomoc, odpowiadając na 7-stopniowej skali, opisanej na dwóch krańcach (1 = *w ogóle*, 7 = *całkowicie*), na pytanie: „Czy odpowiedź była według Ciebie pomocna?”. Aby sprawdzić, jaki stosunek mieli badani do pomocy uzyskanej w niedozwolony sposób (ściąga), uczestnicy proszeni byli też o określenie na 7-stopniowej skali (1 = *żadnych wątpliwości*, 7 = *bardzo duże wątpliwości*), czy otrzymana pomoc wzbudziła w nich wątpliwości etyczne.

Wyniki

W celu weryfikacji hipotez została przeprowadzona seria jednoczynnikowych analiz wariancji ANOVA rodzaju wyobrażeń. W pierwszej kolejności analizy zostały wykonane dla ocen siebie, następnie dla atrybucji wyniku, czyli dla tego, czemu był przypisany wynik, a na koniec dla ocen samej pomocy i jej dawcy.

Oceny siebie

Jednoczynnikowa analiza wariancji ANOVA rodzaju wyobrażeń dla ocen własnej sprawczości wykazała, że osoby, które wyobrażały sobie otrzymanie niedozwolonej, zagrażającej pomocy od kolegi ($M = 12,96$) oceniały niżej własną sprawczość niż osoby, które wyobrażały sobie otrzymanie dozwolonej, niezagrażającej pomocy od nauczyciela ($M = 14,21$), $F(1,141) = 5,13$; $p = ,025$.

Identyczna analiza przeprowadzona dla ocen własnej moralności pokazała, że osoby, które otrzymały niedozwoloną, zagrażającą pomoc od kolegi ($M = 7,72$) oceniały się jako mniej moralne niż osoby, które otrzymały dozwoloną, niezagrażającą pomoc od nauczyciela ($M = 9,21$), $F(1,141) = 14,09$; $p < ,001$. Jak pokazała trzecia z analiz, jedynym obszarem, w którym rodzaj wyobrażeń nie różnicował ocen siebie osób badanych, były oceny własnej atrakcyjności interpersonalnej, $F(1,141) = 2,69$; *ni*.

Atrybucje wyniku

Kolejne trzy jednoczynnikowe analizy wariancji ANOVA rodzaju wyobrażeń zostały przeprowadzone dla ocen, w jakim stopniu uzyskany ostatecznie na kartkówce wynik był efektem dostarczonej pomocy, szczęścia oraz własnych zdolności. Pierwsza

z analiz pokazała, że osoby, które otrzymały niedozwoloną, zagrażającą pomoc od kolegi ($M = 27,09$), oceniały jako wyższy (na poziomie trendu) wkład pomocy w wynik niż osoby, które otrzymały dozwoloną, nie zagrażającą pomoc od nauczyciela ($M = 22,87$), $F(1,141) = 3,16$; $p = ,078$. Rodzaj wyobrażeń, jak pokazały kolejne analizy, okazał się jednak nie wpływać na oceny wkładu szczęścia ($F(1,141) = 0,0$; *ni*) oraz własnych zdolności ($F(1,141) = 1,93$; *ni*) w uzyskany na kartkówce wynik.

Oceny dawcy i pomocy

Identyczne analizy wykonane dla ocen dawcy pomocy pokazały, że rodzaj wyobrażeń wpływał jedynie na oceny atrakcyjności interpersonalnej dawcy – kolega, czyli dawca niedozwolonej, zagrażającej pomocy ($M = 15,73$), był oceniany jako atrakcyjniejszy interpersonalnie niż nauczyciel, czyli dawca dozwolonej, niezagrażającej pomocy ($M = 14,29$), $F(1,141) = 7,8$; $p = ,006$. Obaj dawcy byli natomiast oceniani przez badanych tak samo pod względem sprawczości ($F(1,141) = 0,0$; *ni*) i moralności ($F(1,141) = 1,8$; *ni*).

Ostatnie dwie analizy zostały przeprowadzone dla ocen pomocy. Zgodnie z wynikami pierwszej z nich osoby badane uznawały za bardziej pomocną wskazówkę pochodzącą od nauczyciela ($M = 6,11$) niż od kolegi ($M = 5,53$), $F(1,141) = 9,57$; $p = ,002$. Jednocześnie niedozwolona, zagrażająca pomoc dostarczana przez kolegę ($M = 4,18$) budziła większe wątpliwości etyczne niż dozwolona, niezagrażająca pomoc dostarczana przez nauczyciela ($M = 3,19$), $F(1,141) = 12,44$; $p < ,001$.

Dyskusja

W przeprowadzonym badaniu sprawdzałyśmy, jak jest spostrzegana niedozwolona pomoc od rówieśnika i jaki ma wpływ na obraz siebie, atrybucje uzyskanego dzięki niej wyniku i oceny jej dawcy, dokonywane przez korzystające z niej osoby. Pomimo że potwierdziło się nasze ogólne przewidywanie, że niedozwolona, zagrażająca pomoc będzie miała negatywny wpływ na jej biorców, to nie wszystkie wyniki były zgodne z naszymi hipotezami.

Zgodnie z przewidywaniami ukształtowały się oceny sprawczości, które były istotnie niższe w grupie osób korzystających z niedozwolonej, zagrażającej pomocy niż w grupie kontrolnej, gdzie dozwolonej pomocy dostarczał nauczyciel. Jednocześnie, tak jak przewidywałyśmy, niezależnie od tego, kto udzielał pomocy, nie pojawiły się różnice w ocenach własnej atrakcyjności interpersonalnej. Natomiast inaczej, niż przewidywałyśmy, ukształtowały się oceny własnej moralności, dokonywane przez osoby badane. Osoby, które otrzymywały niedozwoloną pomoc od zagrażającego dawcy, uważały się za mniej moralne niż osoby, które uzyskały dozwoloną pomoc od niezagrażającego dawcy.

Także w przypadku dokonywanych przez osoby badane oszacowań wpływu pomocy, własnych zdolności oraz szczęścia na uzyskany na kartkówce wynik tylko częściowo potwierdziły się nasze hipotezy. Tak jak przewidywałyśmy, otrzymanie zagrażającej, niedozwolonej pomocy wiązało się z wyższymi ocenami wkładu tej pomocy w osiągnięty sukces niż otrzymanie niezagrażającej, dozwolonej pomocy. Jednocześnie, tak jak przewidywałyśmy, nie ujawniły się różnice w ocenach wkładu w uzyskany wynik szczęścia, jednak inaczej niż przewidywałyśmy, nie było także różnic w oszacowaniach wkładu własnych zdolności.

Prawie całkowicie zgodnie z naszymi hipotezami ukształtowały się oceny pomocy i jej dawcy. Niedozwolona pomoc została oceniona jako wzbudzająca większe wątpliwości moralne niż dozwolona pomoc, natomiast dozwolona pomoc została oceniona jako bardziej pomocna niż niedozwolona. Wydaje się jednak, że tego drugiego wyniku nie należy interpretować jako próby zdeprecjonowania pomocy pochodzącej od kolegi. Wyższe oceny pomocności podpowiedzi pochodzącej od nauczyciela mogły wynikać z tego, że nauczyciel był spostrzegany jako ekspert w dziedzinie, przez co badani mogli mieć większą pewność, że podał on prawidłowy wzór (Alvarez, van Leeuwen 2011). Także w obszarze ocen dawcy nie pojawiły się różnice wskazujące na negatywne reakcje na zagrażającą pomoc. Na wymiarze sprawczości i moralności obaj dawcy pomocy oceniani byli bardzo podobnie, niezależnie od poziomu samooceny badanych. Jedynie oceny atrakcyjności interpersonalnej, niezgodnie z naszymi hipotezami, były wyższe w przypadku podobnego dawcy, jednak można to wyjaśnić tym, że podobieństwo ogólnie zwiększa atrakcyjność (Byrne, Nelson 1965).

Z uzyskanych przez nas wyników wyłania się w związku z tym dość spójny obraz wpływu niedozwolonej, zagrażającej pomocy na osoby ją otrzymujące. Osoby badane dostrzegły bowiem wątpliwą etycznie formę, jaką przyjęła pomoc od kolegi. Nie wpłynęło to jednak negatywnie na sposób spostrzegania dawcy (był on nawet spostrzegany jako atrakcyjniejszy interpersonalnie), choć cała interakcja była jego inicjatywą. Wpłynęło to natomiast na oceny własnej moralności dokonywane przez biorców takiej zagrażającej, niedozwolonej pomocy. Wydaje się, w tym wypadku dawca pomocy był oceniany przede wszystkim przez pryzmat tego, że pomógł, natomiast wszystkie negatywne konsekwencje formy tej pomocy badani wzięli na siebie. Pojawiający się spadek ocen własnej sprawczości może wskazywać bowiem, że istotnie niedozwolona pomoc od rówieśnika uwypukliła zagrażający aspekt pomocy, czyli informację o byciu słabszym i gorszym, która następnie znalazła odzwierciedlenie w ocenach sprawczości.

Nie jest zatem tak, że niedozwolona pomoc, przynajmniej krótkoterminowo, może mieć same korzyści. Uzyskane przez nas wyniki sugerują bowiem, że korzystanie z niedozwolonej pomocy od rówieśników może prowadzić do spadku zarówno ocen własnej moralności, jak i sprawczości. Wskazuje to na to, że ściągający od kolegów uczniowie mogą ponosić koszty takiego zachowania, które wykraczają poza braki w ich późniejszej wiedzy. Pewną dodatkową ilustracją tego faktu może być inny wy-

nik, uzyskany w cytowanym wcześniej badaniu. Na pytanie, co czują, gdy zachowują się w sposób, którego nie uważają za moralnie słuszny, duża część badanych odpowiedziała, że czuje między innymi dyskomfort (45,53%), poczucie winy (58,45%), zdenerwowanie (42,34%) oraz wstyd (50,22%) (Kaczmarczyk, Borkowski 2011: *Zadane.pl – Raport: Uczciwość w szkole*). Być może w perspektywie krótkoterminowej korzystanie z niedozwolonej pomocy negatywnie wpływa na sposób spostrzegania własnej moralności, natomiast w perspektywie długoterminowej uczniowie wykorzystują jakieś mechanizmy obronne, które pozwalają im zachować globalnie pozytywny obraz własnej moralności, mimo pojawiania się nieuczciwych zachowań. Ta kwestia wymagałaby jednak dalszych badań.

Uzyskane przez nas wyniki należy jednak uogólniać z pewną ostrożnością. Po pierwsze, zostały one uzyskane na osobach dorosłych, a wykorzystana w nich manipulacja opierała się na technikach wyobrażeniowych. Istnieje zatem możliwość, że rzeczywiste korzystanie z niedozwolonej pomocy przez uczniów może mieć na nich nieco inny wpływ.

Po drugie, nasze wyniki dotyczą bardzo specyficznej sytuacji, w której niedozwolona pomoc pochodzi od rówieśnika. Inaczej może wpływać na uczniów korzystanie z niedozwolonych pomocy, które sami sobie przygotowali. W tej sytuacji bowiem nie pojawia się zagrożenie związane z uzyskiwaniem pomocy od podobnego dawcy. Istnieje możliwość, że w takich warunkach niedozwolona pomoc może nawet mieć pozytywny wpływ na sposób spostrzegania własnej osoby. Może to sugerować fakt, że w cytowanym wcześniej badaniu 60,57% uczniów twierdziło, że nieuczciwość może być przejawem sprytu i umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach, a 50,10%, że bycie uczciwym utrudnia realizowanie celów i sukcesów.

Bibliografia

- ALVAREZ K., VAN LEEUWEN E., 2011, *To teach or to tell? Consequences of receiving help from experts and peers*, Journal of Personality and Social Psychology, 41.
- BOLGER N., AMAREL D., 2007, *Effects of social support visibility on adjustment to stress: experimental evidence*, Journal of Personality and Social Psychology, 92.
- BYRNE D., NELSON D., 1965, *Attraction as a linear function of positive reinforcement*, Journal of Personality and Social Psychology, 1.
- FESTINGER L.A., 1954, *A theory of social comparison processes*, Human relations, 1.
- FISHER J.D., NADLER A., 1974, *The effect of similarity between donor and recipient on reactions to aid*, Journal of Applied Social Psychology, 4.
- FISHER J.D., NADLER A., 1976, *Effect of donor resources on recipient self-esteem and self-help*, Journal of Experimental Social Psychology, 12.
- FISHER J.D., NADLER A., WHITCHER-ALAGNA S., 1982, *Recipient reactions to aid*, Psychological Bulletin, 91.
- GLEASON M.E.J., IIDA M., SHROUT P.E., BOLGER N., 2008, *Receiving support as a mixed blessing: Evidence for dual effects of support on physiological outcomes*, Journal of Personality and Social Psychology, 94.

- KACZMARCZYK M., BORKOWSKI M., 2011, *Zadane.pl – Raport: Uczciwość w szkole*, http://www.uczciwoscwshkole.pl/files/raport_zadane_pl_uczciwosc_w_shkole.pdf
- KOBIERSKI K., 2006, *Ściąganie w szkole. Raport z badań*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.
- NADLER A., FISHER J.D., STREUFERT S., 1976, *When helping hurts: The effects of donor-recipient similarity and recipients self-esteem on reactions to aid*, *Journal of Personality*, 44.
- SHROUT P.E., HERMAN C., BOLGER N., 2006, *The costs and benefits of practical and emotional support on adjustment: A daily diary study of couples experiencing acute stress*, *Personal Relationships*, 13.
- WALSTER E., BERSCHIED E., WALSTER G.W., 1973, *New directions in equity theory*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 25.
- WOJCISZKE B., 2010, *Wspólnotowość i sprawczość. Podstawowe wymiary spostrzegania społecznego*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.

**Effects of receiving unlawful educational help
on the self-evaluation of its recipient:
can the unlawful help harm students or can it be beneficial for them?**

It is a common belief that unlawful help brings, at least in the short run, only profits to people who use it. Such observations can be supported by research results which suggest that educational cheating is not related with lower evaluation of self-morality. However, there are theories indicating that the help coming from someone similar, i.e. from a peer, independent of whether it is allowed or not, may have a negative impact on its recipient, particularly in the area of self-evaluation connected with a task. According to such an interpretation the unlawful help from a peer should negatively influence the people who use it, because it will lead to changes in self-perception. In order to verify these assumptions a test was carried out, where two groups imagined themselves help and then it was checked how this image influenced their self-picture. In the experimental group the image concerned unlawful help received from a peer, however, in the control group – the help was allowed and came from a teacher. In accordance with expectations, the unlawful help turned out to negatively influence the self-evaluation and, opposite to expectations – it also decreased the evaluation of self-morality of its recipients.

Keywords: *unlawful educational help, self-perception, self-evaluation*